

*Конспект уроку музики
на тему:*

**Сонце української музики М.В.Лисенко.
Життя і творчість.**

Вчитель
Діхтяренко Тетяна Миколаївна

Сонце української музики М.В.Лисенко . Життя і творчість.

- Мета навчання:** Ознайомити учнів з життєвий і творчим шляхом основоположника української класичної музики – М.В. Лисенка, його операми «Тарас Бульба » «Наталка Полтавка », ознайомити і домогтися виразного виконання пісні «Де згода в сімействі», учити учнів співвідносити музичні образи з живописними.
- Мета розвиваюча:** Розвивати вокально – хорові навички, метроритмічне чуття , творчі здібності учнів, формувати навички двоголосного співу, чистого інтонування та ладового відчуття , вміння слухати та емоційно сприймати музику, навички гри на дитячих музичних інструментах.
- Мета виховна:** Виховувати естетичний смак, інтерес до творчості корифея української музики – М.В. Лисенко, почуття любові до рідного краю, народної пісні
- Тип уроку:** Комбінований
- Наочні посібники:** Плакат із записом теми уроку портрети М. Лисенка, М. Леонтовича, К.Стеценка, Я. Степового, М.Старицького, епіграф до уроку, плакат – ілюстрація до дитячих опер – казок М. Лисенка, музично – поетичне дерево , репродукція картини М.Дерегуса «Тарас Бульба»
- ТЗН:** Магнітофон, касети , диски , фортепіано, камертон, металофони, мара каси, бубон, трикутник, дзвіночок, румба.

ХІД УРОКУ

«Я гаряче люблю українську музику. Якщо Чайковського ми називаємо чарівником російської музики, то Лисенка – цього чудового і захоплюючого композитора – ми сміливо можемо назвати сонцем української музики.»

К. Станіславський.

1. Вхід учнів до класу. Звучить увертюра до опери «Тарас Бульба» М. Лисенка. Музичне вітання О. Лобової «Музика! Чарівне диво!»

2. Повторення вивченого матеріалу. Оголошення теми і мети уроку.

Учитель: Над якою темою ми з вами працюємо?

Учні: Корифеї української музики!

Учитель: А як ви розумієте значення слова корифей? Хто такий корифей?

Учитель в центрі дошки вивішує слово корифей, а коли учні називають значення слова прикріплює до дошки промінці–значення:

Учні: Провідний, видатний, відомий, обдарований, найкращий.

Учитель: Так. У старогрецькій трагедії корифеєм називали керівника і заспівувача хору. З творчістю якого композитора–корифея української музики ми ознайомились на попередніх уроках?

Учні: З творчістю М.Д. Леонтовича (учитель показує схему–розкладку, де на першій сторінці портрет М.Д. Леонтовича, інші портрети композиторів складені).

Учитель: Чим запам'ятався вам М.Д. Леонтович?

Учні: Народний учитель з Поділля, який сягнув вершин майстерності в жанрі обробки української пісні. Його називають хоровою душею України, Бахом української хорової музики.

Учитель: Які обробки українських народних пісень М.Леонтовича Вам запам'ятались?

Учні: «Щедрик», «Ой сивая та і зозуленька», «Дударик», «Гаю, гаю, зелен розмаю», «Тиха вода», «Над річкою бережком», «Було літо», «налетіли журавлі».

Учитель: Яку єдину опру не встиг написати М. Леонтович? Хто її завершив?

Учні: Оперу «На русалчин Великдень». Завершив М. Скорик.

Учитель: Ще одну українську народну пісню в обробці неперевершеного майстра М.Леонтовича Вам подарує ансамбль дівчаток . Звучить українська народна пісня «Пливе човен».

Учитель: До нас завітав музичний кореспондент , який хоче взяти у Вас інтерв'ю . надамо ж йому слово (виходить кореспондент з мікрофоном у руці).

Кореспондент: Доброго дня! Я кореспондент газети «Музична Україна». Скажіть , кому належать слова : «Фольклор – це саме життя»?

Учні : М.Лисенку.

Кореспондент: Хто такий М. Лисенко?

Учні : Видатний український композитор , основоположник української класичної музики.

Кореспондент: Які дитячі опери – казки він написав? (кореспондент показує плакат з ілюстраціями до дитячих опер і цитує автора: «Діти ,я казку Вам написав , музичну казку. Хочу що б Ви наші казки і пісні полюбили, полюбили наш народ»)

Учні: «Коза Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна».

Кореспондент: Які ще твори М. Лисенка пам'ятаєте ?

Учні : Опери «Тарас Бульба», «Наталка Полтавка».

Кореспондент: Скільки обробок українських пісень зробив?

Учні : У творчому доробку М.Лисенка 600 обробок українських народних пісень.

Кореспондент: Який навчальний заклад заснував М. Лисенко і коли?

Учні : У 1904 році М. Лисенко заснував музично – драматичну школу , яка після його смерті була перейменована на Музично – драматичний інститут імені М.Лисенка.

Кореспондент: Музику яких жанрів писав М. Лисенко?

Учні: М.Лисенко писав музику всіх жанрів.

Кореспондент: Що використовував у свої творах?

Учні : Українську народну пісню. Більшість його творів насичена українською мелодією.

Кореспондент: Дякую Вам за відповіді.

Учитель : Пригадайте , яка музика звучала на початку уроку? Який її характер?

Учні : Піднесена , урочиста, героїчна увертюра до опери «Тарас Бульба» М. Лисенка.

Учитель : Сьогодні ми з Вами будемо говорити про життєвий і творчий шлях композитора , корифея української музики. Значення його творчості для української музики можна порівняти із значенням творчості Т.Г. Шевченка для української літератури . Все своє життя композитор присвятив служінню народові, пропаганді української національної культури, возвеличенню краси української народної пісні.

Учитель : Отже, тема нашого уроку:

«Сонце української музики М.В.Лисенко. Життя і творчість».

(учитель зачитує епіграф до уроку і розгортає далі схему – розкладку , показуючи портрет М.В. Лисенка)

Учитель: В березні кожного року ми вшановуємо не тільки пам'ять видатного українського поета Т.Г.Шевченка, а й основоположника української національної класичної музики – Миколу Віталійовича Лисенка (1842-1912).

Різносторонність його творчих обдарувань гідна подиву : композитор – творець нових жанрів національної музики, організатор і диригент великих хорових колективів , піаніст – віртуоз з широкою концертною діяльністю, педагог і вчений – фольклорист , активний громадський діяч , невтомний пропагандист української музики. М.В. Лисенко– автор музики духовного гімну українців «Боже , Великий , Єдиний» («Молитва за Україну»).

Народився М. Лисенко 22 березня 1842 року в с. Гриньки на Полтавщині . Батько композитора – Віталій Романович – поміщик, офіцер, освічена , культурна людина з прогресивними поглядами. Він любив простий народ, його побут, обряди і пісні. Мати композитора – Ольга Єреміївна – походила з поміщицького роду Луценків, виховувалась вона в Петербурзькому Смольному інституті шляхетних дівчат, розмовляла виключно французькою мовою і не зносила ані найменшого натяку на будь-що народне, українське.

Село Гриньки належало двоюрідному дядькові Ольги Єреміївни, поміщикові Миколі Бульбашку , у якого вона виховувалась. Він надзвичайно любив свою племінницю, а народження Миколи стало радістю.

Учитель: В якому оточенні ріс малий Микола нам розповість наш музичний кореспондент.

Кореспондент: «Тут, у Гринька, над М. Лисенком , зіткнулись два цілком протилежних і навіть ворожих впливи; з одного боку – французька мова і аристократична манірність (мати й гувернантка) , з другого боку – українська мова...! пестощі і простота манер. Перша сторона переслідувала простонародне слово, а друга , навпаки , заохочувала всяку простоту, зацікавлювала розум і фантазію дитини казками народними і піснями, а вечорами відпускала весь полк служниць для забав з паничем, звичайно , забави ці полягали в різноманітних народних іграх. Протести матері тут були безсилими, і вперта наполегливість, і сльози дитини, які енергійно підтримувала обожнююча онука бабуся (М.В. Бульбаш), переважали протести, тим більше, що і батько став на сторону тітки.»

Учитель: У такому середовищі, серед таких людей і виростав майбутній композитор . Саме народна стихія і побут народжували у серці малого Миколи неугасиму любов до рідної мови, рідної пісні, чудового мистецтва народу. З роками ця любов поглиблювалася, міцніла і насичувала всю творчість композитора.

Музиці Лисенко почав навчатися з п'яти років. Мати – прекрасна піаністка – першою помітила виняткові музичні здібності сина і зуміла їх розвинути.

Десятирічного Колю Лисенка віддали до Київського пансіону, де навчалися діти дворян. З нагородами переходив з класу в клас і через три роки блискуче закінчив пансіон. Всі роки перебування в пансіоні він старанно навчався грі на фортепіано, проявив композиторські здібності. «Польку для фортепіано» було надруковано батьком в Києві (на день народження юного композитора)

Харківську гімназію М. Лисенко закінчив з срібною медаллю. Саме в цей період у нього визріло рішення присвятити себе музиці.

Літні канікули Микола завжди проводив у рідному селі. На той час туди приїжджав з Полтавської гімназії і Михайло Старицький, троюрідний брат Миколи Віталійовича, який залишився сиротою, виховувався в сім'ї Лисенків. Це товаришування зіграло свою благодатну роль у подальшому житті обох велетнів нашої культури. Михайло Старицький – талановитий драматург, режисер, поет і перекладач, був лібретистом композитора, його другом і однодумцем (вчитель показує портрет М.Старицького).

Формування творчих ідей М.Лисенка відбувалось під впливом поезії Т.Г.Шевченка – на його вірші композитор написав близько 90 вокальних творів («Заповіт», кантата «Радуйся, ниво неполітая», «Садок вишневий», музика до «Кобзаря»).

Учитель: Експерт Юлія розповість нам про першу зустріч М.В.Лисенка з «Кобзарем».

Експерт: «Коли мені стукнуло 16 років, я був жовторотим паничем. Ніколи не замислювався над тим, хто нас годує своєю працею. Поміщики, селяни – всі здавались мені на своїх місцях, доки на канікули не поїхав до свого дядька. Від нього вперше і почув я про Тараса.

- Хіба не з одного тіста виліплені поміщики і кріпаки? Тарас наш кріпак, а чи знайдеться серед нас, паничів, хоч один, що зрівнявся б з ним розумом, талантом і серцем? Почитай хлопчику, може порозумнішаєш, – посміхнувся він у вуса, передаючи тоненьку книжечку в синій обкладинці – раннє видання «Кобзаря».

Цілу ніч просидів я над «Кобзарем» і з того часу з ним не розлучався. Навряд чи гадав дядько, що ця тоненька книжечка переверне все моє життя. А трапилось саме так».

Учитель: Микола Віталійович був високоосвіченою людиною, закінчив Київський університет (1864) захистив дисертацію на ступінь кандидата природних наук (1865), але вирішив пов'язати свою долю з музичним мистецтвом. Він остаточно захоплюється ідеєю служіння Україні, її культурі. Вдосконалював музичну майстерність в Лейпцігській консерваторії (1867-1869) та Петербурзькій консерваторії у М. Римського–Корсакові (1874-1876).

Протягом усього життя М. Лисенко збирав український пісенний фольклор, робив обробки українських народних пісень і укладав збірки. 600 українських народних пісень у творчому доробку композитора: «Збірник українських пісень» 10 випусків по 40 пісень, 5 збірок календарних та обрядових пісень «Веснянки», «Колядки та щедрівки», «Весілля», «Купальська справа», для дітей збірка «Молодці». Автор фольклористичних праць «Дума про Хмельницького і Барабаша» (1888), «Про торбан і музику Відорта»(1892), «Народні музичні інструменти на Україні»(1894).

В період 1892-1902 роки Микола Віталійович 4 рази влаштовує знамениті «Хорові подорожі» по Україні – гастрольні концерти в яких виконувались переважно його власні твори на тексти Т. Шевченка та обробки українських народних пісень. Його помічниками у цій справі були К. Стеценко (показ портрета не схемі – розкладці) та О. Кошиць. О.Кошиць (показ портрета не схемі – розкладці) продовжив справу хорових подорожей, розпочату М. Лисенко

та здійснив мрію Миколи Віталійовича про закордонне презентування української пісні, що й було виконано під час гастролей по Європі та Америці капелю «Думка».

У 1903 році під час святкування 35 – річного ювілею творчої діяльності М. Лисенка друзі організували збір коштів на видання творів композитора та купівлі дачі , але Микола Віталійович використав подаровані кошти на організацію музично – драматичної школи , яка почала працювати в восени 1904 року і стала першим українським навчальним закладом , який надавав вищу музичну освіту за програмою консерваторії.

Значну частину творчої спадщини М. Лисенка складають різножанрові опери, які композитор писав протягом всього життя:

Історико – героїчна опера «Тарас Бульба»(вершина оперної творчості);

Лірико – побутова опера «Наталка Полтавка»;

Лірико – комічна опера «Різдвяна ніч»;

Лірико – фантастична опера «Утоплена »;

Опера – сатира «Енеїда»;

Опера – хвилинка «Ноктюрн»;

Опера – казка «Коза Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна»;

Щороку організовував шевченківські концерти . Разом з О.Кошицем був організатором музичного товариства «Баян»(1905), головою ради правління «Українського клубу»(1908-1912).

Опери М.В. Лисенка стали основою національного оперного мистецтва.

3. Бесіда і слухання музики .

Учитель : Що таке опера ?

Учні : Опера – музична вистава , де герої не розмовляють , а співають.

Учитель : Які види мистецтва поєднані в опері ? Який вид мистецтва є головним в опері?

Учні : Музика вокальна (хор, солісти) і інструментальна (оркестр), хореографія , література , образотворче мистецтво(костюми декорації , грим) поєднанні з сценічною дією.

Учитель : Як називається вступ до опери?

Учні : Увертюра.

Учитель : Що таке лібрето?

Учні : Літературна основа опери .

Учитель : Пригадайте, як в опері називають сольну пісню героя ?

Учні : Арія. Аріозо, пісня.

Учитель : Про що розповідає опера «Тара Бульба»?

Учні : Про козаків , про боротьбу українського народу проти польської шляхти .

Учитель : Так. Опера «Тарас Бульба» присвячена боротьбі українського народу проти польських загарбників, пронизана глибоким патріотичним почуттям , непорушною вірою в силу українського народу. Опера написана за сюжетом повісті М.В. Гоголя. Має увертюру і 5 дій. «Тарас Бульба » – вершина оперної творчості М.Лисенка. Композитор писав цей твір протягом 10 років. Опера за

життя композитора не була поставлена. Перша постановка відбулася в 1924 році. Головною діючою особою є народ, козацтво, кращі його представники: Тарас Бульба, син Остап. Лібрето М. Старицького (показ музично-поетичного дерева, гілка – Лисенко).

Учні : Думки учнів.

Учитель : Приготуйтеся до слухання музики. «Намалюйте» словесний портрет послухавши пісню Тараса з II дії «Гей, літа орел» на текст пісні кобзаря з поеми Т. Шевченка «Гайдамаки». Яким ви уявляєте Тараса Бульбу?

Учні : Безстрашний козак, народний богатир, волелюбна, відважна, мужня людина, що любить свій народ, рідну землю, патріот своєї батьківщини.

Учитель : Якими засобами музики передає зовнішній вигляд людини, її характер, вдачу?

Учні : Урочистий, героїчний характер, широка мелодія близька до історичної пісні.

Учитель : Зіставте свої «портрети» з образом Тараса Бульби на картині Михайла Дерегуса. Чи таким ви уявляли його, слухаючи музику?

Учні : Думки учнів.

Учитель : Отже, музика тісно пов'язана не лише з літературою, а й з образотворчим мистецтвом.

Сьогодні ми послухаємо ще один оперний фрагмент М.Лисенка. Як на вашу думку закінчується опера «Наталка Полтавка»?

Учні : Злагодою, миром, добре...

Учитель : Так. Прозвучала фінальна пісня Петра з хором «Де згода в сімействі».

4. Розспівка (вокальна імпровізація).

Учитель : Пропоную вашій увазі прислів'я та приказки про сімейну злагоду, мир.

Наша сила – сім'я єдина.

Без сім'ї немає щастя на землі.

Сім'я без батька – як хата без даху.

Нащо скарб, коли в сім'ї лад.

Своя сім'я не ворог і коли прийдеш – то прийме.

Ви спробуйте стати композиторами, заспівайте свою мелодію до приказки, а всі учні класу повторять її (діти імпровізують мелодії з повтором класу).

5. Вивчення пісні «Де згода в сімействі» з опери «Наталка Полтавка».

Учитель : Який характер цієї пісні?

Учні : Веселий, радісний.

Учитель : Скажіть, який голос у Петра?

Учні : Тенор – високий чоловічий голос.

Учитель : Яка ритмічна особливість пісні?

Учні : Триольна пульсація. Вальсовість.

Учитель : Зверніть увагу на розмір 6/8 в цій пісні . На один диригентський жест припадає три восьмі ноти. Приготуйте долоні. Ми проплескаємо ритмічний рисунок з ритмізацією слів.

Зверніть увагу на правильну співочу поставу. Цю пісню ми будемо виконувати двоголосно. Уважно послухайте мелодію другого голосу (учитель співає перший куплет пісні з показом руху мелодії).

Учні : Пофразно вивчають мелодію другого голосу (учитель виправляє неточності, працює над текстом, звукоутворенням, темпом, динамікою та виразністю виконання).

Учитель : Тепер послухайте мелодію першого голосу (учитель виконує перший куплет пісні з показом руху мелодії).

Учні : Пофразно вивчають мелодію першого голосу, звертаючи увагу на звукоутворення, темп, динаміку, 13 динаміку, текст, дикцію, виразністю виконання.

Учитель : Спробуємо виконати двоголосно перший куплет пісні.

Учні : Учні виконують перший куплет пісні двоголосно з супроводом фортепіано (учитель слідкує за дикцією , темпом, диханням, виразністю виконання, чистотою інтонування).

6. Музикування на дитячих музичних інструментах. Українська народна пісня «Ой лопнув обруч».

Учитель : М.В. Лисенко дуже любив українську народну пісню, все життя збирав український пісенний фольклор. Сьогодні ми створимо оркестр і виконаємо українську народну пісню «Ой лопнув обруч». В нашому оркестрі будуть приймати участь металофони, мара каси, бубон, трикутник, дзвіночок, румба. Зверніть увагу на послідовність вступів інструментів.

Учні : Виконують українську народну пісню «Ой лопнув обруч» під фонограму.

7. Висновки.

Учитель : З якими операми М.В.Лисенка ми ознайомились на сьогоднішньому уроці?

Учні : «Тарас Бульба», «Наталка Полтавка»

Учитель : Що використовував М. Лисенко майже у всіх своїх творах?

Учні : Українські народні пісні.

Учитель : Отже, М. Лисенко сформував і збагатив майже всі існуючі в українській музичній творчості жанри. Продовжувачами кращих традицій М. Лисенка в українській музиці були М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий. Українські композитори-класики пройшли різні життєві шляхи (учитель показує портрети на схемі-розкладці), але всіх їх об'єднує безмежна любов до України, до народу, боротьба за становлення українського національного мистецтва.

Під час відзначення світовою громад кiстю 150-рiччя вiд дня народження М. Лисенка, у 1992 р. нащадками композитора було iнiцiйовано створення Мiжнародного благодiйного культурно-наукового фонду iм. М. Лисенка. Основна мета дiяльностi Фонду – сприяння розвитку українського музичного мистецтва, як частини свiтової культури та виховання громадян України в дусi нацiонально-культурних традицiй, гуманiзму, милосердя, духовностi. Головний прiоритет Фонду – широке пропагування мистецької спадщини Лисенка та композиторiв, якi спираються на його мистецькi та громадськi принципи. Президент Фонду: (показ фотографiї) Ольга Лисенко – пiанiст, кандидат мистецтвознавства, доцент Нацiональної музичної академiї. До керiвництва входять Вiталiй Лисенко – онук М. Лисенка, вiце-президент Фонду, диригент – хормейстер, професор Нацiональної музичної академiї, народний артист України.

Микола Вiталiйович Лисенко – вiце-президент Фонду, правнук М.В. Лисенка, симфонiчний диригент , регент, диригент Державного естрадного симфонiчного оркестру, асистент-стажист Нацiональної музичної академiї.

8. Виконання духовного гiмну українцiв «Молитва за Україну» (Боже, Великий, Єдиний) слова. О.Кониського , муз. М. Лисенка.

9. Оцiнювання роботи учнiв на уроцi.

10. Домашнє завдання : знайти прислiв'я, приказки про злагоду i мир в сiм'ї.

11. Музичне прощання з класом «Продзвенiв уже дзвiнок, закiнчився наш урок. До побачення. До побачення».

12. Вихiд з класу пiд козацький марш.